

ФОРУМ

ГРОМАДЯНСТВО ТА БЕЗГРОМАДЯНСТВО: ВОЄННІ ТА ПОВОЄННІ ВИКЛИКИ

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

12–13 листопада 2024 року
м. Київ

ЗМІСТ

ВСТУП	2
АКТИВНОСТІ	4
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ТА ПІД РИЗИКОМ БЕЗГРОМАДЯНСТВА	11
ПРАВОВИЙ СТАТУС І ДОСТУП ДО ГРОМАДЯНСТВА	11
СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ТА ОСОБИСТА НЕДОТОРКАНИСТЬ	12
МЕДИЧНА ДОПОМОГА	13
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ	14
ОСВІТА	15
ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ	15
ІНТЕГРАЦІЯ РОМСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ	16
ДИСКУСІЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА НАДАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗА УЧАСТІ СУДДІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ	17

ВСТУП

Актуальність інституту громадянства та проблеми безгромадянства в Україні в період сучасності породжують необхідність як привернення уваги до взаємозв'язку цих питань із дотримання прав людини так розроблення вирішення наявних на цей час перешкод щодо доступу до громадянства України.

У зв'язку із цим 12–13 грудня 2024 року у місті Києві БФ «Право на захист» разом із Навчально-науковим Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, провів дводенну конференцію щодо всіх аспектів виникнення та попередження безгромадянства, проблематики становища осіб без громадянства та під

ризиком безгромадянства — **Форум Громадянство та безгромадянство: воєнні та повоєнні виклики, присвячений десятиї річниці глобальної кампанії УВКБ ООН #IBelong**, яка покликана викоринити безгромадянство у світі.

Метою Форуму було підвищення обізнаності як українського суспільства, так і органів державної влади та місцевого самоврядування про актуальні проблеми інституту громадянства в Україні, явище безгромадянства та необхідність його викорінення, проблематика доступу до реалізації прав людей, які мають складнощі із підтвердженням громадянства

За участі зацікавлених органів державної влади, міжнародних і національних організацій, наукової та студентської спільноти, а також осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства під час заходу вдалось не тільки провести експертну й глибоку дискусію, висвітлити на високому рівні проблеми та становище осіб без громадянства, а й розробити рекомендації для вирішення проблем та сприяння дотримання прав зазначених осіб, зокрема права на громадянство.

АКТИВНОСТІ

Під час дводенного Форуму відбулося обговорення всіх аспектів громадянства та безгромадянства, включаючи природу виникнення цього явища в Україні, поточну ситуацію та перспективи вирішення наявних проблем. Зокрема, до участі в дискусіях долучилися представники Офісу Омбудсмана України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Представництва Президента України в Криму, представник парламенту, судді Конституційного суду України та Верховного Суду й інші зацікавлені представники громадянського суспільства.

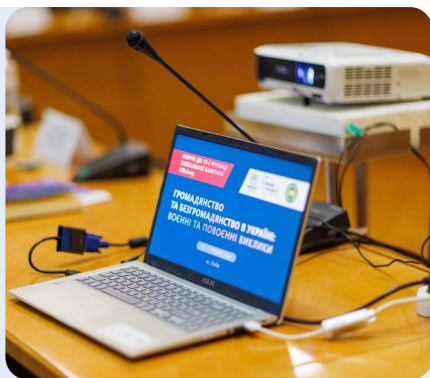

ЕКСПЕРТНІ ДИСКУСІЇ З КЛЮЧОВИМИ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ

Під час першого дня учасники дискусій поділились думками й досвідом роботи щодо розвитку та необхідності змін у сфері громадянства, а також зауважили на гострі проблеми доступу до громадянства у зв'язку з війною.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВИЩА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Було представлено результати дослідження щодо становища осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства в умовах воєнного стану, проведеного БФ «Право на захист». Так, учасники заходу змогли глибше зрозуміти актуальні проблеми таких людей та їх масштаб, зокрема щодо можливості реалізації доступу до медичної допомоги, соціального захисту, гуманітарної допомоги, свободи пересування та інших прав.

ВИСТАВКА ФОТО Й ІСТОРІЙ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Під час заходу було проведено виставку, метою якої було привернення уваги до складного становища осіб без громадянства та шляху, який їм доводиться проходити для отримання першого в житті документа. На фото бенефіціари напряду допомоги особам без громадянства БФ «Право на захист».

ТЕМАТИЧНІ ПАНЕЛІ ЩОДО ДОСТУПУ ДО ПРАВ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Другий день був присвячений детальному обговоренню доступу до реалізації прав осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства у різних сферах. До кожної панелі були залучені експерти з органів державної влади та громадянського суспільства, які пояснювали учасникам панелей існуючі проблеми та разом шукали можливості їх вирішення.

СТУДЕНТСЬКИЙ КОНКУРС У ФОРМАТІ MOOT COURT

Разом з цим під час другого дня був проведений Всеукраїнський конкурс із застосування Європейської конвенції з прав людини та практики ЄСПЛ, який надав можливість студентам поглибити знання про права людини та

механізми їх захисту, зокрема щодо осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства. Конкурс проходив під головуванням Миколи Гнатовського, судді ЄСПЛ.

«Питання безгромадянства сьогодні — це проблема. Проблема, яка є не лише юридичною, а і глибоко гуманітарною. **Люди без громадянства стають невидимими для суспільства.** Вони позбавлені базових можливостей, таких як: доступ до освіти, медицини, працевлаштування та вони навіть елементарно не можуть зареєструвати шлюб. По факту ці люди живуть серед нас, але вони не існують, вони залишаються за межами правової системи, і тому такий стан справ потребує змін. Сьогодні про це важливо говорити, важливо діяти й важливо діяти спільно органам державної влади, громадським організаціям, міжнародним організаціям. Лише спільними зусиллями ми можемо досягти реальних результатів у питанні подолання безгромадянства, а також у подоланні такого поняття як особи під ризиком безгромадянства».

Олександр Осіпов, Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з рівних прав і свобод, прав національних меншин політичних та релігійних поглядів

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для аналізу становища осіб без громадянства у різних сферах життя в Україні та змін, які відбулись у зв'язку із війною для цієї категорії людей, БФ «Право на захист» провів дослідження, яке покликане сприяти розробленню та впровадженню необхідних заходів для вирішення проблеми дотримання прав осіб без громадянства та скорочення безгромадянства як негативного явища в Україні. Під час Форуму було представлено результати дослідження, які є цінною інформацією для розуміння і покращення доступу зазначеної категорії людей до здійснення прав.

У межах дослідження було опитано 1 073 респонденти на підконтрольній Уряду території України. До цільових груп респондентів належали: громадяни колишнього СРСР, народжені на території України чи за її межами, внутрішньо переміщені особи, бездомні особи, особи, які звільнилися з місць позбавлення волі, ромські меншини, особи з документами, виданими на непідконтрольних уряду територіях, особи, які проживають на нещодавно деокупованих територіях, особи, які проживають у соціальних установах, біженці та шукачі захисту.

**В УКРАЇНІ ПРОЖИВАЄ ПРИБЛИЗНО
236 ТИСЯЧ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА
ТА ПІД РИЗИКОМ БЕЗГРОМАДЯНСТВА**

У межах проведеного опитування виявлено:

56%	ніколи не зверталися по медичну допомогу
61%	не має документів про здобуття освіти
47%	не мають оплачуваної роботи
69%	не мають достатньо доходів для забезпечення базових потреб
69%	ніколи не отримували гуманітарної допомоги
30%	не перемістилися на безпечні території

«Під час війни проблема без- громадянства в Україні набуває ще більшого значення та масштабів. Ми можемо бачити це і з цифр, які є в нашому дослідженні. Кількість людей, які мають складнощі із підтвердженням громадянства зростає. Без документів доступ таких осіб до основних прав і послуг обмежений. Це не лише погіршує якість їхнього життя, але й сприяє виникненню нових випадків безгромадянства, особливо серед уразливих груп. Війна ще більше ускладнює ситуацію, адже багато людей втрачають документи або мають складнощі з підтвердженням своєї особи.

Ми розуміємо, що аби побороти ці проблеми, у першу чергу, потрібно аби особи без громадянства були почутими. Вони мають стати

видимими. Тому важливо підвищувати обізнаність суспільства, представників державної влади про цю проблему та спростити процедури документування таких людей».

Софія Кордонець, керівниця напряму допомоги біженцям, шукачам захисту та особам без громадянства БФ «Право на захист»

ПРОБЛЕМИ

Відсутність документів перешкоджає доступу до прав і послуг

Породження нових випадків безгромадянства

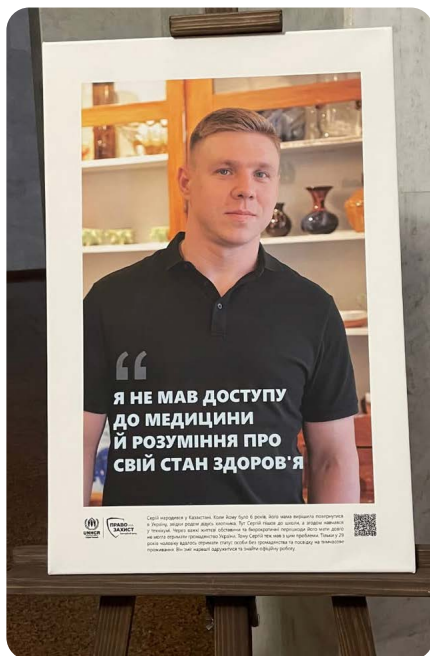
Війна погіршує становище осіб без громадянства

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підвищення обізнаності та доступу до правової допомоги

Спрощення процедур документування.

Забезпечення гуманітарної допомоги без вимоги наявності документів

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ТА ПІД РИЗИКОМ БЕЗГРОМАДЯНСТВА

ПРАВОВИЙ СТАТУС І ДОСТУП ДО ГРОМАДЯНСТВА

ПРОБЛЕМАТИКА

- Історичний контекст безгромадянства в Україні.
- Складне та вразливе становище таких осіб.
- Ускладнений доступ до процедури визнання особою без громадянства.
- Відсутність виконання міжнародного зобов'язання України та рекомендацій Комітету ООН з прав дитини щодо надання громадянства всім особам, народженим в Україні, якщо в іншому випадку вони стануть особами без громадянства.
- Практична реалізація підтвердження громадянства.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Виконати існуючі міжнародні зобов'язання України та рекомендацій Комітету ООН з прав дитини щодо надання громадянства всім особам, народженим в Україні, якщо в іншому випадку вони стануть особами без громадянства.
- Спростити процедуру підтвердження громадянства України.
- Забезпечити виконання процедури визнання особою без громадянства відповідно до закону.

- Звільнити осіб без громадянства від сплати адміністративних зборів за документи, що посвідчують особу, враховуючи їх малозабезпеченість та вразливість.
- Внести зміни до законодавства щодо оформлення документів, що посвідчують особу певними категоріями осіб без громадянства.

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ТА ОСОБИСТА НЕДОТОРКАНИСТЬ

ПРОБЛЕМАТИКА

- Затримання недокументованих осіб та осіб без громадянства працівниками правоохоронними органами для їх ідентифікації.
- Поміщення недокументованих осіб та осіб без громадянства до Пунктів тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства.
- Неправомірних затримань недокументованих осіб та осіб без громадянства та порушення права на свободу та особисту недоторканність.
- Вплив воєнного стану на свободу переміщення та безпеку недокументованих осіб та осіб без громадянства.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Проведення інформаційної кампанії серед правоохоронних органів державної влади щодо становища осіб без громадянства та недокументованих громадян України.
- Забезпечення права на вільне пересування та особисту свободу для осіб, які подали заяву про визнання особою без громадянства або оскаржують рішення про відмову у визнанні особою без громадянства.
- Недопущення поміщення до Пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства щодо яких неможливо здійснити примусове видворення.

МЕДИЧНА ДОПОМОГА

ПРОБЛЕМАТИКА

- Невідповідність законодавства України у сфері охорони здоров'я міжнародним зобов'язанням.
- Обмежений доступ до медичної допомоги недокументованих осіб та осіб без громадянства.
- Вразливості зазначених категорій осіб та вищий ризик виникнення певних захворювань.
- Підвищення рівня захворювань у зв'язку із відсутністю надання медичної допомоги.
- Обмежений доступ до надання медичної допомоги постраждалим від бойових дій недокументованим або особам без громадянства.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Забезпечити право на безоплатну медичну допомогу від початку звернення на процедуру визнання особою без громадянства.
- Надати можливість укладання декларації із сімейним лікарем від початку звернення на процедуру визнання особою без громадянства.
- Забезпечити надання медичної допомоги у випадках наявності небезпечних інфекційних захворювань і маломобільності незалежно від наявності документів.
- Надання окремої субвенції у місцевих бюджетах для лікування важкохворих осіб незалежно від правового статусу таких людей.
- Проведення інформаційної кампанії для працівників та керівників медичних закладів про правове становище цих категорій людей в Україні та навчання для керівників і працівників медичних закладів щодо надання медичної допомоги особам без громадянства та під ризиком безгромадянства.
- Внесення змін до електронної системи охорони здоров'я для внесення до неї категорії осіб без громадянства з метою покращення доступу до отримання медичних послуг.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

ПРОБЛЕМАТИКА

- Відсутність документів, що створює бар'єри для отримання соціальних послуг, пільг і допомоги.
- Законодавчі перешкоди в реалізації права на соціальну допомогу.
- Необізнаність надавачів соціальних послуг і відповідальних органів державної влади та місцевого самоврядування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Забезпечити право до соціальної допомоги особам без громадянства, які тимчасово проживають в Україні.
- Розглянути можливість видання тимчасового документа для осіб із тимчасово окупованих територій, поки триває процедура щодо документування паспортом.
- Забезпечення рівного доступу до соціальної допомоги сім'ям із дітьми, малозабезпеченим та іншим вразливим категоріям осіб.
- Провести інформаційні кампанії для державних службовців та надавачів соціальних послуг.
- Ініціювати виплати субвенцій для соціальної допомоги особам без громадянства, які тимчасово проживають в Україні на рівні місцевих громад, де мешкають такі категорії осіб

ОСВІТА

ПРОБЛЕМАТИКА

- Відсутність можливості здобувати освіту більшістю осіб без громадянства та недокументованих осіб у зв'язку з відсутністю документів та вразливістю.
- Складання іспитів з історії України, Конституції України та української мови під час прийняття до громадянства.
- Складність інтеграції в суспільство.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Провести інформаційні кампанії для органів державної влади в системі освіти щодо правового становища таких осіб.
- Звільнення від складання іспитів при процедурі прийняття до громадянства України.
- Запровадження безоплатних курсів, навчань, тренінгів.

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

ПРОБЛЕМАТИКА

- Правове регулювання зайнятості осіб без громадянства в Україні.
- Практичні проблеми працевлаштування та зайняття економічною діяльністю.
- Необізнаність органів державної влади у сфері зайнятості та роботодавців про становище таких осіб.
- Практика неофіційного працевлаштування та низької оплати праці.
- Відсутність доступу до центрів зайнятості.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Провести інформаційні кампанії для органів державної влади в системі зайнятості та роботодавців щодо правового становища таких осіб.
- Надання доступу до державних програм зайнятості.

- Навчання осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства професійних навичок і спеціальностей
- Розглянути можливість зміни національного законодавства у сфері зайнятості для осіб без громадянства, які подались у процедуру визнання/оскаржують рішення про відмову у визнанні особою без громадянства про працевлаштування таких осіб без застосування дозволу на працевлаштування в Україні.
- Забезпечення доступу до реєстрації осіб без громадянства, які тимчасово проживають в Україні у Державній службі зайнятості.

ІНТЕГРАЦІЯ РОМСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ

ПРОБЛЕМАТИКА

- Вразливість ромської національної меншини та відсутність документів.
- Необхідність сплати адміністративних зборів щодо процедур документування.
- Дискримінація ромської національної меншини.
- Відсутність доступу до освіти дітей ромської національної меншини.

Рекомендації

- Провести інформаційні кампанії для органів державної влади щодо становища таких осіб і необхідності залучення їх в українське суспільство.
- Розроблення програм навчання й отримання професійної кваліфікації.
- Надання допомоги при юридичних процедурах документування.
- Звільнення від сплати адміністративних зборів при документуванні.
- Недопущення дискримінації ромської меншини.
- Залучення до участі в місцевому самоврядуванні.

ДИСКУСІЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА НАДАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗА УЧАСТІ СУДДІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Під час другого дня Форуму відбулась панель Практика суду щодо забезпечення права на надання правового статусу, метою якої було обговорення ролі судової системи влади в забезпеченні реалізації прав заявників при процедурі визнання особою без громадянства. У межах цієї панелі спікерами були судді Верховного Суду у Касаційному адміністративному суді — Андрій Жук та Людмила Єресько. Також практичним досвідом захистом прав бенефіціарів БФ «Право на захист» у судах поділилася адвокатка напряму допомоги без громадянства Вікторія Волинська.

Зокрема, Андрій Жук поділився релевантною практикою Верховного Суду щодо забезпечення права особи без громадянства на оформлення посвідки на тимчасове проживання. Так, суддя зауважив, що зазначена постанова Верховного Суду [🔗](#) була прийнята у лютому 2024 та наголошує, що держава, керуючись статтею 3 Конституції України згідно з якою людина є найвищою соціальною цінністю **повинна гарантувати не тільки право звернення і визнання особою безгромадянства, а і її документування для виконання основної мети цієї процедури — оформлення документа, що підтверджує особу та її правовий статус.** Без такого документа втрачається суть цієї процедури.

**НАПРЯМ ДОПОМОГИ ОСОБАМ
БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА
БФ «ПРАВО НА ЗАХИСТ»**

+38 044 337 17 63

sta@r2p.org.ua

Більше про нашу діяльність
читайте на сайті

